

Informace o aktuální situaci v oblasti nových psychoaktivních látek v ČR a EU

Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky předkládá Radě vlády pro koordinaci protidrogové politiky (dále jen „RVKPP“) souhrnnou informaci o současné situaci v oblasti nových psychoaktivních látek v České republice a Evropě.

Jako součást reakce na nové psychoaktivní látky v rámci EU byl rozhodnutím Rady 2005/387/JHA ze dne 10. května 2005 o výměně informací, hodnocení rizik a kontrole nových psychoaktivních látek stanoven mechanismus pro rychlou výměnu informací o látkách, jejichž užívání může být spojeno s řadou zdravotních a sociálních dopadů, postup pro hodnocení rizik spojených s jejich užíváním a mechanismus pro případná kontrolní opatření (tzv. Early Warning System, Systém včasného varování).

Prostřednictvím Systému včasného varování bylo v průběhu roku 2013 v EU identifikováno nejméně 80 nových psychoaktivních látek (přesná čísla za r. 2013 Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti zatím nezveřejnilo), tj. syntetických a rostlinných látek se stimulačním, halucinogenním nebo sedativním účinkem prodáváných pod různými komerčními názvy nebo v případě syntetických látek přímo pod jejich chemickým názvem. Ve srovnání s předchozími lety se jedná o největší počet hlášených látek v jednom roce – v r. 2012 bylo hlášeno 73 nových látek, 49 v r. 2011, 41 v r. 2010 a v r. 2009 celkem 24 nových psychoaktivních látek. Nejpočetnější skupiny tvořily v r. 2013 syntetické kanabinoidy a látky v kategorii „ostatní“.

Analýza trhu s novými psychoaktivními látkami je poměrně komplikovaná. Některé tyto látky jsou vyráběny přímo v Evropě a přímo dodávány na trh, jiné jsou dováženy z asijských zemí, zejména z Číny a Indie. Za účelem obejít kontrolní opatření jsou tyto látky často označovány jako „výzkumné chemické látky“ (research chemicals), „hnojivo na rostliny“ (plant food), „vonné směsi“ (herbal incense) nebo „koupelové soli“ (bath salts, což je např. označení používané pro nové syntetické drogy v USA vůbec) s prohlášením, že produkty nejsou určeny pro konzumaci. Nabídka nových psychoaktivních látek je často realizována prostřednictvím různě sofistikovaných internetových obchodů, což značně komplikuje jejich monitoring a kontrolu trhu s novými psychoaktivními látkami. V r. 2013 bylo identifikováno téměř 700 internetových obchodů s nabídkou nových psychoaktivních látek zacílenou na evropský trh. V posledních letech byl také zaznamenán rostoucí trend využívání anonymizovaných sítí tzv. darknets pro obchodování jak s novými, tak i tradičními drogami, ale také dalšími nelegálními komoditami.

Na základě požadavku Evropské rady bylo dosud provedeno hodnocení rizik 13 nových psychoaktivních látek. Jednalo se o látky MBDB, 4-MTA, GHB, ketamin, PMMA, 2C-I, 2C-T-2, 2C-T-7, TMA-2, BZP, mefedron, 4-methylamfetamin (4-MA) a 5-(2-aminopropyl)indole (5-IT). Na základě výsledků hodnocení bylo v případě 10 z těchto látek rozhodnuto o přijetí kontrolních opatření na úrovni EU (4-MTA, PMMA, 2C-I, 2C-T-2, 2-C-T-7, TMA-2, BZP, mefedron, 4-MA a 5-IT) a jedné na mezinárodní úrovni (GHB). Aktuálně se připravuje hodnocení rizik dalších 4 nových psychoaktivních látek, kterými jsou 25I-NBOMe, AH-7921, MDPV, methoxetamin. Jednání vědecké rady EMCDDA, jehož předmětem bude hodnocení rizik těchto látek, je plánováno na březen 2014.

Jedna ze 4 výše zmíněných substancí, AH-7921, může naznačovat novou éru na trhu s novými syntetickými drogami v Evropě – éru syntetických opioidů. AH-7921 je látka farmakologicky podobná morfinu, která se v Evropě objevila v r. 2012 a dosud je s ní spojeno přibližně 15 případů úmrtí. Vzhledem ke klesající poptávce po nekvalitním heroinu by nabídka levného, čistého a silného syntetického opioidu mohla představovat riziko opětovného nárůstu problémového užívání opiátů v Evropě.

Aktuálním legislativním nástrojem na úrovni EU je Rozhodnutí rady (2005/387/JHA) o výměně informací, hodnocení rizik a kontrole nových psychoaktivních látek. Ukazuje se však, že tento nástroj neumožňuje dostatečně rychle reagovat na výskyt nových psychoaktivních látek s ohledem na míru jejich rizikovosti. Stávající proces vyžaduje minimálně 24 měsíců a neumožňuje jiné varianty, než trestněprávní kontrolu. Dne 17. 9. 2013 zveřejnila Evropská komise návrh nové legislativy, která by měla stanovit pravidla pro omezení nových psychoaktivních látek na trhu, umožnit rychlejší reakci a uplatnit různá opatření odpovídající rizikům spojeným s jejich užíváním. Návrh obsahuje jak dočasná, tak trvalá opatření. V případě zjištění bezprostředního rizika by měla být během několika týdnů zavedena dočasná opatření omezující prodej nových psychoaktivních látek v celé EU, a to po dobu jednoho roku. Při zjištění vážného rizika by mohla být zavedena trvalá opatření, a to do deseti měsíců.

Od r. 2010 je v ČR patrný zvýšený výskyt nových psychoaktivních látek. Nové psychoaktivní látky jsou nabízeny zejména prostřednictvím internetových obchodů. U kamenných obchodů, jejichž rozmach byl zaznamenán v období od konce r. 2010 do dubna 2011, došlo po novele zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v dubnu 2011 k jejich značné redukci.

Nové syntetické drogy se dovážejí zejména z asijských zemí, především z Číny a Indie. Při dovozu bývají deklarovány jako jiný druh zboží nebo uváděny pod jiným chemickým názvem. Jedná se o syntetické kanabinoidy, fenetylamin, katinony, tryptaminy, piperaziny a látky

z dalších chemických skupin. V r. 2013 bylo v ČR zachyceno celkem 42 nových psychoaktivních látek, což představuje více než dvojnásobek ve srovnání s předchozím rokem. Nejčastěji se jednalo o katinony (16 látek) a syntetické kanabinoidy (14 látek). Pokud jde o rostlinné látky, za r. 2012 a 2013 eviduje CPJ záchyt rostliny Kata jedlá, tj. rostliny s obsahem stimulantu katinonu.

V r. 2013 bylo identifikováno 19 internetových obchodů se stránkami v českém jazyce nabízejících nové psychoaktivní látky, z toho 4 prodávaly pouze syntetické látky. Mezi nejčastěji nabízené syntetické látky patřily např. 3,4-dimetylmecatonin, 3-metylmecatonin či pentedron. Nejčastěji nabízenými rostlinnými produkty byly *Turnera diffusa*, *kanna* a *Nymphaea caerulea* prodávané ve formě směsí či extraktů s psychoaktivním účinkem. I když byl v r. 2013 zjištěn nižší počet internetových obchodů s nabídkou syntetických drog než v r. 2012, celkový počet nabízených látek se ve srovnání s předchozím rokem mnohonásobně zvýšil. Zatímco v r. 2012 bylo možno v 19 identifikovaných e-shopech koupit celkem 12 různých syntetických látek, v r. 2013 nabízel stejný počet e-shopů celkem 42 syntetických látek.

Pokud jde o další syntetické látky, NPC eviduje za r. 2012 jeden záchyt syntetického opiátu fentanylu, a to v podobě transdermální náplasti. V r. 2013 se tato látka v záchytech neobjevila. Podle informací NPC a nízkoprahových programů byly náplasti fentanylu v r. 2012 dostupné na černém trhu, zatímco v r. 2011 se s nimi pravděpodobně neobchodovalo. O užívání fentanylu mezi problémovými uživateli drog referovala v r. 2012 nízkoprahová zařízení v Praze, Plzeňském a Moravskoslezském kraji.

Jak ukazují výsledky celopopulačních studií, prevalence zkušeností s užitím nových psychoaktivních látek v obecné populaci ČR je velmi nízká. Podle výsledků celopopulační studie realizované Národním monitorovacím střediskem pro drogy a drogové závislosti v r. 2012, uvedlo zkušenost s novými syntetickými látkami 0,4 % respondentů a s novými rostlinnými látkami 0,7 % respondentů. V horizontu posledních 12 měsíců (resp. posledních 30 dnů) je výskyt užívání nových psychoaktivních látek v obecné populaci téměř nulový.
